

CHURCH AND RELIGIOUS ACTIVITY OF JOSYF SLIPIYI IN THE EMIGRATION (1963-1984 YEARS)

Inna Khodak

Ph.D (History), the teacher of the highest qualification category,
Odessa Educational Complex № 49

“Specialized School –Secondary General Education School for levels I-III”

Odessa City Council in Odessa region

12, David Oistrakh Str., Odessa, 65117, Ukraine

hodak.06@mail.ru

The activity of Josyf Sliipyi in the years of his emigration is considered in this article. The process of his hardship religious thoughts has been designated. The role of the pastoral principles in the support of the clandestine with UGCC has been also found out. The emphasis must be placed on the question of Ukrainian patriarchate building. The ideas of J. Sliipyi are analysed in the context of the Universal Cathedral decisions and partly the difficulties according to the realization of the Church Union metropolitan question. Metropolitan J. Sliipyi became a well-known in the Greek Catholic Church as a believer of the Ukrainian nation.

Key words: *Greek Catholic Church, Josyf Sliipyi, patriarchate, the Church Union.*

Інна Ходак

кандидат історичних наук, вчитель вищої категорії

Одеський навчально-виховний комплекс № 49

«Спеціалізована школа I-III ступенів»

Одеської міської ради Одеської області

вул. Давида Ойстраха 12, Одеса, 65117, Україна

hodak.06@mail.ru

ЦЕРКОВНО-РЕЛІГІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ Й. СЛІПОГО В ЕМІГРАЦІЇ (1963-1984 рр.)

У поданій статті розглянуто основні напрями діяльності Йосифа Сліпого в еміграції. Розглянуто процес еволюції духовних поглядів митрополита. З'ясовано роль пастирських послань у підтримці підпільної діяльності УГКЦ на українських землях. Головну увагу приділено питанню створення українського патріархату. Проаналізовано ідеї Й. Сліпого в контексті рішень Вселенського собору та окреслено труднощі щодо реалізації питання церковної єдності.

Ключові слова: *Греко-католицька церква, Йосиф Сліпий, патріархат, церковна єдність.*

Митрополит Й. Сліпий увійшов в історію як апологет греко-католицької церкви й захисник українського народу. Він був сподвижником віри, гідним і достойним послідовником митрополита Андрія Шеп-

тицького не лише на ґрунті церковно-релігійному та богословському, але й національно-патріотичному і суспільно-громадському.

Постать митрополита в радянській історіографії висвітлювалася необ'єктивно. Переважна більшість дослідників ставила за мету дискредитувати суспільно-політичне життя Й. Сліпого і звинуватити у співробітництві з нацистськими окупантами. Лише останнім часом з'явилися дослідження, де об'єктивно висвітлюється життєдіяльність Й. Сліпого.

Народився майбутній патріарх Йосиф Сліпий 17 лютого 1892 р. у селі Заздрість Тербовельського району Тернопільської області. Зростав він у заможній багатодітній хліборобській глибоко віруючій християнській сім'ї. Його дитинство проходило під впливом батьків, які сприяли не лише тілесному та інтелектуальному розвитку сина, але й духовному дозріванню у світлі християнських чеснот. Після закінчення гімназії Йосиф Сліпий вирішив стати священиком і науковцем. Першу духовну освіту він отримав у Львівській духовній семінарії, а згодом продовжив вивчення богослов'я в Іннсбруці та Римі. Після повернення в Україну Й. Сліпий отримав посаду професора, а згодом і ректора духовної семінарії. Саме в цей період розпочалася його науково-дослідницька діяльність, тісно пов'язана з церковно-релігійною. Він став одним із засновників Богословського наукового товариства, де започатковано видання журналу «Богословія».

Варто зазначити плідну співпрацю Й. Сліпого з митрополитом Андреем Шептицьким, помічником якого він став з 1939 р. Після початку Другої світової війни вони разом пройшли тяжкий шлях радянського переслідування та нелегких випробувань під час німецької окупації. Після смерті А. Шептицького (1944 р.) Й. Сліпий став митрополитом у складний для УГКЦ час. Радянська влада розпочала політику ліквідації церкви, яка передбачала арешти і заслання духовенства, в тому числі й митрополита. Упродовж 19 років його життя проходило в радянських тюрмах та таборах. Проте тяжкі випробовування не зламали волю і мужність Й. Сліпого.

Більш того, під час перебування в таборах митрополит ніколи не забував про УГКЦ та її віруючих. Так перебуваючи в таборі Печора в кінці 1948 р. митрополит написав «Різдвяне послання», в якому закликав триматися своєї віри та церкви. У цьому посланні владика катакомбної церкви передбачив майбутнє і побачив перемогу борців за Церкву Христову. Він вірив, що «настане час, прийде день, і царство сатани провалиться, а церква і віра Христова житимуть вічно» [1, с. 118].

Завдяки піклуванням папи Іоанна XXIII та світової громадськості 9 жовтня 1963 р. Й. Сліпий отримав можливість покинути СРСР і виїхати до Риму. Уже 10 жовтня того ж року відбувся його виступ на другій сесії Ватиканського Собору, заключним акордом якого було прохання-пропозиція: «піднести митрополію Києво-Галицьку і всієї Русі до Патріаршої гідності». Саме в цьому митрополит вбачав ієрархічне завершення структури церкви. Свою пропозицію він обґрунтовував тим, що київські митрополити здавна фактично користувалися патріаршими правами. На твердій основі патріархату Київського та всієї Русі бачили

майбутнє єдиної християнської церкви митрополита XVII ст. П. Могила та Й. Рутський. Ідеї патріархату знайшли своїх прихильників упродовж 1917-1920 рр. [6, с.153]. Вона була заповітною мрією митрополита Андрея Шептицького.

На Вселенському Соборі Й. Сліпий уперше підняв питання про Київський патріархат, маючи надію, що це буде сприяти об'єднанню християнських церков. Католики і православні є найближчі по крові і вірі, їх еднають традиції рідного християнства, спільні церковні й народні звичаї та спільна двотисячолітня культура, адже саме вони впродовж цілих віків змагалися за збереження самобутньої церкви та її повноти [2, с. 151].

Але рішення Йосифа Сліпого зустріли вороже як Москва, так і Рим. Російська православна церква, яка після псевдособору 1946 р. приєднала віруючих офіційно ліквідованої УГКЦ, була дуже далекою від подібних ідей. Східна Конгрегація теж відчула, що вона може втратити владу над церквою, яку незаконно присвоювала собі впродовж трьох століть. Тож ідея митрополита щодо створення Київського патріархату потрібної підтримки на Соборі не знайшла [4, с. 163].

Поширенню ідей патріархату сприяв сформований мирянський патріархальний рух. Виникнувши в 1964 р. у США, він був нечисленним та вже згодом поширився скрізь, де проживала українська діаспора. Новостворений рух був представлений товариствами «За Патріархальний Устрій». Серед них можна виділити: Світове товариство за Патріархат УКЦ з центром у Філадельфії, Крайове товариство УКЦ, Рада Українських Організацій за Патріархат у Чикаго.

23 грудня 1963 р. Й. Сліпий отримав титул Верховного Архієпископа, наданий йому Східною Конгрегацією. Внаслідок цього УГКЦ набула канонічно-церковне оформлення та національне самоуправління. Апелюючи до прав східних церков, Й. Сліпий прагнув створити синод єпископів. Він мав бути проведений в 1967 р., але тоді зробити це не вдалося.

Протягом 1968-1976 рр. Й. Сліпий відвідав країни Європи, Австралії, Америки з метою об'єднання української діаспори і пожвавлення її церковного життя. Там він знайомився з побутом українців, встановлював релігійні контакти, робив усе можливе для того, щоб дати їм можливість відчутти, що українська еміграція становить одну цілісність, пов'язану з рідним краєм. Під час першої подорожі 1968 р. відбулася мобілізація і зібрання сил українців діаспори для приїзду на торжество посвячення собору Св. Софії в Римі 27-28 вересня 1969 р. Тоді до Риму прибули усі українські архієреї з діаспори. Користуючись нагодою Й. Сліпий скликав у Римі синод єпископів української католицької церкви. Уперше в історії цієї церкви владики української діаспори прислухались до голосу українського духовенства, чернечих спільнот та мирян і намагалися створити й оформити конституцію патріаршого устрою УКЦ. Зокрема, вони направили на ім'я папи Павла VI послання, в якому просили завершити створення патріархату, помісну католицьку церкву на зразок уже існуючих патріархатів. Однак прохання було відхилено. Свою відмову папа

мотивував канонічними, пастирськими та історичними проблемами, які виклав у листі, надісланому Й. Сліпому 7 липня 1971 р.

Здійснюючи всі ці заходи Й. Сліпий доводив, що українські католики всього світу, незважаючи на тяжкі умови свого життя на чужині, мають чималі досягнення: вони зберегли свою церкву в діаспорі й на батьківщині, добилися великих успіхів у її розвитку і продовжували змагатися за збереження та зміцнення позицій у лоні вселенської апостольської церкви. На думку митрополита, патріарший устрій дозволить об'єднати розпошені церкви в одну, яка перебуваючи в єдності з Апостольським Престолом, мала б зберегти всі свої обрядові традиції і бути під порядкованою центральному керівникові – патріарху. Незважаючи на відмови, Й. Сліпий і далі докладав усіх зусиль для того, щоб Апостольська Столиця піднесла українську католицьку церкву до патріаршої гідності, але з боку Ватикану порозуміння не було. На всі прохання митрополита приходили негативні відповіді, які пояснювалися правовими, історичними, духовними та душпастирськими міркуваннями. Але фактичною причиною відмови було те, що патріархат української католицької церкви не вкладався у рамки діалогу Ватикан-Москва.

Незважаючи на певні розчарування, Й. Сліпий продовжив активну діяльність у напрямі визнання Києво-Галицького патріархату. Під час другої подорожі по українських поселеннях у діаспорі в 1973 р. він побачив, що владики, священики і вірні моляться за нього та поминають його як патріарха. Усвідомлюючи це, Й. Сліпий заглибився у вивчення історії становлення патріархатів у I тисячолітті і прийшов до висновку, що вони «не творилися згори, а поставали з низин, саме народ, духовенство та ієрархія починали молитися і поминати предстоятеля певної помісної церкви як патріарха, а згодом Вселенські Собори та Римські архієреї визнавали їх такими» [7, с. 11]. На основі таких суджень Й. Сліпий прийняв історичне рішення і вперше підписується під Соборним Великоднім посланням як патріарх і кардинал.

12 липня 1975 р. українським єпископським синодом було проголошено український католицький патріархат, а кардинала Й. Сліпого було обрано патріархом. Створення українського патріархату власними силами й акт прийняття патріаршого титулу було важливою історичною подією. Й. Сліпий зазначав «Наш патріархат існує! За ним 400 років змагань, 7 років дійсності, перед ним тільки визнання Апостольського Римського престолу» [7, с. 12].

Проте рішення Й. Сліпого українською ієрархією було сприйнято неоднозначно, що призвело до розколу серед духовенства. З його позицією погодилися не всі єпископи української діаспори. Виразну опозицію до створення патріархату висловив Апостольський Екзарх у Великій Британії Августин Горняк. Патріарх Й. Сліпий дуже болісно сприйняв цей поділ і висловив свій біль у посланні до українців Великої Британії на Різдво 1976 р. де зазначав, що бажання й утвердження патріархату в українському народі не є гріхом чи злочином. Саме в ньому впродовж багатьох століть український народ бачив свій порятунок і об'єднавчу силу [5, с. 119]. 30 листопада 1976 р. патріарх Й. Сліпий звернувся до своїх єпископів з

проханням прибути 13 грудня цього року на аудієнцію до папи. На жаль, на цей заклик відгукнулося лише вісім владик.

Зустріч з папою мала бути присвячена питанню легалізації патріархату УГКЦ. Йосиф Сліпий звернув увагу папи Павла VI на те, що Другий Ватиканський Собор закликав зберігати традиції і дорогоцінну спадщину східної церкви. Наголошуючи на необхідності визнання патріаршої гідності української католицької церкви, Й. Сліпий зазначав: «Дозвольте нам користуватися устроєм, правами, що їх гарантували ваші попередники, а також дозвольте нам правити згідно з канонами східних церков та молитися так, як велить нам наше сумління» [5, с. 115]. Прохання патріарха знову було відхилено, папа наголошував: «в теперішній кон'юктурі Римська столиця не бачить можливості створити український патріархат і не може погодитися на його становлення». Папа зазначав, що радянський режим у 1946 р. ліквідував українську католицьку церкву, включивши її незаконно до російської православної, і тому створення українського патріархату викликало б гостру реакцію з боку як більшовицьких властей, так і Московського патріархату [5, с. 105].

3 червня 1976 р. Й. Сліпий написав історичне послання «Про поєднання в Христі», де наголошував, що в Україні діють Католицька і Православна церкви, численні євангельські громади, і всі вони караються за Христа і Христову віру. Ці християнські об'єднання розбиті на різні релігійні групи, які на превеликий жаль, «самі себе поборюють» і тому не в силі об'єднати український народ. Він стверджував, що не існує суттєвої обрядової і догматичної різниці між найчисельнішими українськими церквами – Католицькою та Православною. Це підтверджується теологічними й історичними свідченнями. Якісно новим моментом в історії стало б об'єднання обох гілок українського християнства на тлі патріархату. У посланні Й. Сліпий акцентував свою увагу на такому моменті, як латинізація та полонізація сусідами українців-католиків для своїх політичних цілей. І для того, щоб не бути мотвилком у чужих ворожих руках, нам треба стати на київські прадавні традиції [3, с. 46].

Й. Сліпого глибоко хвилювали питання єдності в церковно-релігійних та державних справах, що міцно пов'язані між собою. Непорозуміння, а то й відверта ворожнеча між народом та його політичними провідниками гостро вражали патріарха. Великої шкоди греко-католицькій церкві її розвиткові завдавав перехід вірних української церкви на латинський обряд [5, с. 125]. Й. Сліпий був глибоко переконаний, що Українська католицька, тобто вселенська, стане тільки тоді католицькою, коли позбудеться латинських впливів.

У листопаді 1977 р. патріарх Й. Сліпий виступив у Римі на другому міжнародному слуханні Комітету імені Сахарова із захисту прав людини, де звинуватив радянську владу в знищенні Української автокефальної церкви у 1929-1930 рр. та УГКЦ у 1946-1949 рр.

У квітні 1977 р. Й. Сліпий спеціально висвятив у Римі трьох Владик для України. Ними стали отці Любомир Гузар, Степан Чміль та Іван Хома. Кожному з них він призначив юрисдикцію над частиною території України. Згідно з декретами Берестейської унії, Й. Сліпий мав повне право

висвячувати єпископів, повідомивши про це папу. У даному випадку хіротонія відбулася таємно і акт посвячення нових єпископів, призначених для церкви в Україні, не узгоджувався з Ватиканом.

У березні 1980 р. надзвичайний Синод призначив Й. Сліпому помічником, яким став Владика Мирослав-Іван Любачівський [5, с. 115]. Папа Іван Павло II, без узгодження з патріархом, номінував його Філадельфійським митрополитом з правом наслідувати титул діючого предстоятеля церкви, про що офіційно не повідомив [9, с. 149]. Протести патріарха не дали бажаних результатів [8, с. 116]. Основним мотивом, чому патріарх негативно поставився до свого помічника була його поміркованість щодо справи патріархату. Боротьба Йосифа Сліпого за визнання патріархату та за об'єднання українських церков завершилася 1984 р. через його смерть.

Усе своє життя в еміграції Й. Сліпий присвятив справі визнання патріархату для УГКЦ і об'єднання усіх християн в одній церкві. Потребу піднесення УГКЦ до патріаршої гідності можна обґрунтувати в історичному, політичному та еkleзіальному аспектах. Єдиний патріархат дозволив би об'єднати існуючі митрополії всіх конфесій. Він міг би стати дієвим чинником, який міг би привести до усвідомлення єдності церкви. Проте подібна ідея була досить утопічною, про що свідчать наступні історичні події. Переважна більшість українців проживала в межах Радянського Союзу, належала до православної церкви і не готова була до об'єднання з УГКЦ. Але екуменічна діяльність Й. Сліпого відображає багатомірну тугу українського народу за єдністю християнської церкви.

Джерела та література:

1. Бендик М. Еклезіологія Завіщення Бліженнішого Пітріарха Йосифа // Богословія. – Т. 66. – Кн. 3-4. – Львів, 2002. – С. 117-128.
2. Гринів О. Й. Сліпий як історик, філософ, педагог. – Львів: Місіонер, 1994. – 160 с.
3. Гриньох І. Послання патріарха Йосифа про поєднання в Христі // Богословія. – 1977. – № 4. – С. 10-72.
4. Дацько І. Діяльність патріарха Йосифа поза межами Києво-Галицької митрополії // Богословія. – Т. 66. – Кн. 3-4. – Львів, 2002. – С. 161-187.
5. До 100-річчя від дня народження Блаженного Йосифа Кардинала Сліпого патріарха Української Греко-Католицької церкви. – Львів: Логос, 1991. – 128 с.
6. Заповіт Патріарха. – Львів, 2003. – 55 с.
7. Косів М. Києво-Галицький патріархат Української церкви як українська багатоміркова туга за єдністю. – Львів, 2004. – 19 с.
8. Олійник М. Йосиф Сліпий і питання патріархату на сучасному етапі // Нова зоря. – 3 вересня. – № 34. – С. 3-5.
9. Олійник М. Римський період діяльності кардинал Йосифа Сліпого // Кардинал Йосиф Сліпий і сучасність. Всеукраїнська наукова конференція на пошанування 110-ї річниці. – Івано-Франківськ: Плай, 2002. – С. 142-149.

References:

1. Bendyk M. (2002) Ekleziologiya Zavishhannya Blizhennishogo Pitriarxa Josyfa. *Bogosloviya*. T. 66. Kn. 3-4. L'viv [in Ukrainian].
2. Gryniv O. (1994) J. Slipyj yak istoryk, filosof, pedagog. L'viv: Misioner [in Ukrainian].

3. Grynox I. (1977) Poslannya patriarxa Josyfa pro poyednannya v Xry`sti. *Bogosloviya*. № 4. S. 10-72. [in Ukrainian].
4. Daczko I. (2002) Diyalnist patriarxa Josyfa poza mezhamy Kyyevo-Galy`cz`koyi my`tropoliyi. *Bogosloviya*. T. 66. Kn. 3-4. Lviv [in Ukrainian].
5. (1991) Do 100-richchya vid dnya narodzhennya Blazhennogo Josyfa Kardy`nala Slipogo patriarxa Ukrayins`koyi Greko-Katoly`cz`koyi cerkvy. Lviv: Logos [in Ukrainian].
6. (2003) Zapovit Patriarxa. L`viv [in Ukrainian].
7. Kosiv M. (2004) Ky`vevo-Galy`cz`kyj patriarxat Ukrayinskoyi cerkvy yak ukrayinska bagatovikova tuga za yednistyu. L`viv [in Ukrainian].
8. Olijnyk M. Josyf Slipyj i pytannya patriarxatu na suchasnomu etapi. *Nova zorya*. 3 veresnya. № 34. [in Ukrainian].
9. Olijnyk M. (2002) Ry`ms`ky`j period diyal`nosti kardy`nal Josy`fa Slipogo. *Kardy`nal Josyf Slipyj i suchasnist. Vseukrayins`ka naukova konferenciya na poshanuvannya 110-yi richny`ci*. Ivano-Frankivs`k: Plaj [in Ukrainian].

Инна Ходак

кандидат исторических наук,
учитель высшей категории
Одесский учебно-воспитательный комплекс № 49
«Специализированная школа I-III степеней»
Одесского городского совета Одесской области
Ул. Давида Ойстраха 12, 65117, Одесса, Украина
hodak.06@mail.ru

**Церковно-религиозная деятельность Иосифа Слепого в эмиграции
(1963-1984 гг.)**

В данной статье рассмотрены основные направления деятельности Иосифа Слепого в эмиграции. Рассмотрен процесс эволюции духовных взглядов митрополита. Выяснена роль пастырских посланий в поддержку подпольной деятельности УГКЦ на украинских землях. Главное внимание уделено вопросу создания украинского патриархата. Проанализированы идеи И. Слепого в контексте решений Вселенского собора и обозначены трудности по реализации вопроса церковного единства.

Ключевые слова: Греко-католическая церковь, Иосиф Слепой, патриархат, церковное единство.

Отримано: 10.12.2019 р.